

izlaganje poezije kao ontologije

Boško Tomašević: ČUVAR VREMENA,
»Sfairos«, Beograd, 1990. god.

zoran m. mandić

Čuvan vremena«, nova stihozbirka poznatih i sve produktivnijih književnih kritičara na stranicama: »OKA«, »Letopisa Matice Srpske«, »Politike«, »Književne kritike« i niza drugih časopisa i književnih glasila, Boška Tomaševića nudi čitaocu obilje poruka i zadovoljstava o tome kako se oslobođiti metafizičkog usuda o postojanju u samu jednom koordinantnom sistemu. To je racionalno uređena ponuda i za samoanalizu, ili samopropitivanje identiteta, pa i samobitnosti, koju čovek milenijumima zasniva na ljubavi, nagonu za samoodržanje, odgovornosti i odgometanjem tajni o smislu života, rada i biblijskog uredjenja. U poslednje vreme naznačena ponuda dobila je svoje značajno proširenje u spekulativnom i transcendentalnom traganju po kosmosu, njegovoj neverovatnoći i relativnosti.

»Čuvan vremena«, osim što nudi naznačeno obilje poruka, i zahteva od čitaoca napore da ponudeno uskladi sa svojim intelektualnim moćima. U tom kontekstu, mora se priznati da nije lako čitati poetički tekst, koji u svom projektu, odnosno u njegovom temelju ima postavke Hajdegera i Helderlina. I koji u spremi sa filozofskim učenjima, odnosno izričajima njihovih misaonih korelativa zateže kanap između teksta i njegovog razumevanja. I pored naznačenog napora, koji svaki, iole prosečan, čitaoc, mora učiniti ako pristane na čitanje Tomaševićeve poezije valja podsetiti na ono što po Tomaševiću jeste poezija i pri tome se poslužiti njegovom ranijom knjigom pod naslovom »Bitno pesništvo«, a koja i jeste ključ za razrešavanje Tomaševićevih poetičkih tajni.

Za Tomaševića po tom ključu, poezija može biti samo ontologija: izlaganje biti bitka biće. Stoga je, po njemu, pisanje poezije preispitivanje izvora. To dalje znači da Hajdegerovom bitnom mišljenju u filozofiji odgovara u poeziji pevanje bitnog. A, pesništvo bitnog začinje izvor. I one je melopeja bitka. Pevanje u pesništvu bitnog jeste pevanje o bivstvujućem sa stanovališta istine o bivstvujućem. Ono peva opstanak na putu logosa bitka — po sebi — bivstvujućeg. I tako u nedogled Tomašević izgraduje ontološku matriku svoje poetike, kao čistu reprenciju apsolutnog u sažimanju vlastite poetike.

Nakon izložene onotološke projekcije poezije može se reći da je Tomaševićev »Čuvan vremena« specifična pesnička knjiga, koja bezrezervo pripada sasvim odredenom kursu assimilacije jednog učenja o izvorima govora, pisma ili knjige, a koje je uokvireno učenjem Hajdegera i tehnološkim umetcem pesnika, koji su poput Helderlina i Pasternaka, umeli prilagoditi takvu visokonaponsku umnost sopstvenoj poeziji i učiniti je arhetipom primenjene jezičke ili govorne tvorevine.

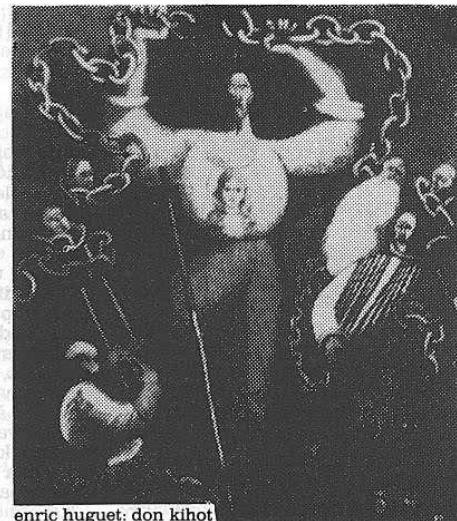
Najblaže rečeno u slučaju Tomaševićevog »Čuvana vremena« u pitanju su »teške« pesme, kako za čitanje, tako i za razumevanje, a koje svojem metatekstualnošću upućuju na savim intelektualne ob zore i silnice za koje je potrebno predznanje da bi se u toku čitanja izvršila razumska elaboracija.

»Čuvan vremena« je sastavljen iz nekoliko delova:

1. Tumačenje Helderlina (poeta Abscotnditus, Oskudnost i orfičke tužaljke);
2. Spomen na Martina Hajdegera;
3. Pet listova o Pasternakovoj »Zaštitnoj poveli«.

Svaki od delova predstavlja po jedan u nizu filozofskih nosaca, kojima Tomašević želi učiniti poeziju zavisnom intelektualnom tvorevinom ili primenjenom ontološkom kategorijom i sa nivoa Hajdegerove filozofije pobiti klasična poimanja poezije i njene funkcije.

Umesto, zaključka možda bi trebalo zapisati da je »Čuvan vremena« stihozbirka o mutnim civilizacijskim neskladima i intelektualnoj infekciji kada je u pitanju ovozemaljski domet filozofske zamršenosti. U svakom slučaju »Čuvan vremena« predstavlja, sasvim, specifičnu poetičku tvorevinu, koju valja uzimati u obzir i kada joj prilazimo sa nerazumevanjem, i sa neznanjem, jer i ona poput natruha postmodernističkih prihvata nudi nešto. To »nešto« treba dešifrovati i jednostavno uskladiti s onim o čemu još uvek filozofi konsultuju Hajdegera, a pesnici Helderlina. Druge nema.

enric huguet: don kihot

pravi dragulj nije vidio, niti će ga ikada ugledati, a svejedno ta iluzija putuje kroz prostor i vrijeme. I stiže u naše vrijeme. Književna forma čuva taj čudni ljudski bijeg od stvarnosti.

Priče o zakopanom blagu bilježili su u našim krajevima Pavao Ritter Vitezović, Vuk Stefanović Karadžić i mnogi drugi, a njihovi junaci jesu obični ljudi i prave vislosti kao što je bila Marija Terezija, čiji su vršak skupocene škrinje ljudi negdje vidjeli i poslike o škrinji fantazirali.

Zoja Karanović daje žanrovske pregled priča i mitova, bajki i fantazija objavljenih o ovoj egzotičnoj temi. Zanima je narodna mitologija koja se prenosi s generacije na generaciju, a proteže se od finskih mitova do irskih, litvanskih i naših, ovdašnjih. Svi narodi ostavili su trag u sličnim iluzijama, svaki narod ima svoje velike mitomane.

Jedan razvikan učeni čovjek Karl Gustav Jung imao je svoj unutarnji psihološki kompas, koji ga je doveo i do ovih tema, pa ih je pokušao racionalno objasniti svojom teorijom o arhetipovima. Drugi pak to čine iz drugog motrišta, na primjer, iz točke motrišta smještenog u nekom meksičkom selu, objašnjavajući san o sreći, blagu i novcu — statičnom ekonomijom siromašnih seljaka koji mnogo maštaju, a malo imaju.

Autorica spominje i razmatra mnoga blaga i zlata, mnoge mitove o bogatstvu, kao što je ono Durđa Brankovića, nasljednika Nemanjića, oko čijeg imena zveče dukati i sjaj zlato mjereno u teškim polugama, zveči i zvecka i danas.

Jedno od nezaobilaznih pitanja glasi: zašto se blago skriva?

Ima više mogućih odgovora. Blago se skriva iz opreza pred lopovima, zbog krade, ali i radi velikih seoba naroda i vojski. Skriva se blago u doba ratova, skriva se zbog straha od neprijatelja. A kad netko ima bogatstvo u zlatu i srebru, skoro svatko mogući je neprijatelj.

Mjesta na kojima se blago zakapa — posvećena su legendom. Obavijena su tajnovitošću i strahom, nose na sebi bilje grijeha. Takva mjesta su opasna. Takva mjesta su mistična. Stoga je i potraga za blagom rizik i neizvjesnost. A ipak, ljudi vjeruju u priče, premda im ništa ne daje jamstvo za tu vjeru. U takvim pričama brkaju se i povezuju zbilja i mašta, uzajamno djeluju opora stvarnosti i fakti, fikcija i nadnaravna fantazija i sve to spleteno je u nerazdvojivo i novo blago — u književnost.

Strah od ekonomске propasti i vječni strah od siromaštva radaju ovakve priče posvuda oko nas. Igre na sreću nova su vrsta nade u (nedostizno) bogatstvo, koje zavodi ljudski duh odvajajući ga od realnosti.

Zoja Karanović konstatira da teškoće nastaju onda kad priča (fikcija) postaje istina ili kad se realni dogadjaj prikazuje kao priča, pa je nemoguće utvrditi radi li se o zbilji ili o fikciji i napominje da se te preobrazbe odigravaju istovremeno, u više smjerova i više značenja.

zašto se blago skriva

dunja hebrang

Zoja KARANOVIĆ,
»Zakopano blago —
život i priča«, »Bratstvo —
jedinstvo«, No-
vi Sad, 1989.

Ljudi sanjaju i snatre, čeznu, maštaju na mramore sreći. A sreća je za onoga što spava na ponjavi od jute u kakvom čadavom sobičku — blago. Sreća je bogatstvo koje je netko, nekad davno, sakrio u kakvu tajnu pregradu ili zakopao u zemlju. Nestvarno, zakopano blago postaje u varljivim nadama — mogućnost. Postoje moguća činjenica. Tokom vremena ona se ipak rasplinjuje, gubi obrise realnog i postepeno se vraća u svoju ishodišnu točku, postepeno postaje samo priča, iluzija. Priča o iluziji. Taj književni i antropološki fenomen ispituje Zoja Karanović u svojim dugogodišnjim traganjima da bi otkrila otiske ove ljudske tlapnje u predaji, folkloru i književnim djelima. Zoja Karanović govori da književni tekstovi o zakopanom blagu sežu daleko u prošlost, u 13. stoljeće prije naše ere.

Priče o blagu, o skrivenom i tajanstvenom blagu slušali su mnogi od nas u detinjstvu, bježili su takve priče, prepune fantazija, mnogi narodi od Grka (*Herodot*), preko starih Kineza (predanja, narodne priče) sve do suvremenika Francuza, Engleza, Danaca. San o bljesku sunoga zlata, o teškom novcu, o skupocjenom sedefu dragulja, san o bogatstvu koje iznenada izranga na javu, san je siromaha koji nikada